

**Jarosław Moszczyński, Katarzyna
Julia Furman**

**Aktywne metody prowadzenia zajęć
z kryminalistyki na przykładzie
warsztatów poświęconych badaniom
dokumentów: wybrane zagadnienia**

Studia Prawnoustrojowe nr 27, 179-190

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jarosław Moszczyński*

Katarzyna Julia Furman**

* Katedra Kryminalistyki i Medycyny Sądowej

Wydział Prawa i Administracji UWM

** Klinika Prawa Uniwersytetu Warszawskiego

Aktywne metody prowadzenia zajęć z kryminalistyki na przykładzie warsztatów poświęconych badaniom dokumentów. Wybrane zagadnienia

Wprowadzenie

Metodyka prowadzenia zajęć z kryminalistyki nie jest tematem często poruszonym. W obliczu wzrostu zainteresowania tym przedmiotem, jaki dostrzec można w ostatnich latach wśród studentów (także studiów podyplomowych), chcielibyśmy podpowiedzieć kilka praktycznych rozwiązań do wykorzystania zarówno w pracy dydaktycznej nauczyciela przedmiotu, jak i organizatorów różnego rodzaju kursów i szkoleń.

Stwierdzić należy, iż obecnie na niezbyt wielu uczelniach zajęcia z kryminalistyki prowadzone są z wykorzystaniem aktywnych metod nauczania (jako pozytywny przykład wskazać można Uniwersytet Warszawski oraz Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie). Doświadczenie opisane w niniejszym artykule płynie z pracy ze studentami studiów pierwszego i drugiego stopnia, jak też studiów podyplomowych, warsztatów, szkoleń oraz spotkań tematycznych w Polsce i za granicą. Za przykład posłużyły zajęcia poświęcone badaniom dokumentów, ważne z uwagi na wymierne efekty, polegające na skuteczniejszym zwalczaniu procederu obrotu sfalszowanymi dokumentami.

Należy zauważyć, iż jedną z istotnych okoliczności sprzyjających fałszerstwom dokumentów jest niski poziom wiedzy społecznej o możliwościach weryfikacji ich autentyczności. Konstatacja ta dotyczy niestety także tych grup zawodowych, które mają do czynienia z dokumentami i są odpowiedzialne za ich kontrolę. Zasygnalizowany problem jest często podnoszony podczas sympozjów kryminalistycznych po-

święconych badaniom dokumentów¹. O alarmującym niedostatku wiedzy urzędników oraz funkcjonariuszy Policji na temat zabezpieczeń i weryfikacji autentyczności dokumentów publicznych świadczą także przeprowadzone badania ankietowe². Niski jest również poziom wiedzy z zakresu kryminalistyki ogólnej wśród przedstawicieli organów ścigania i innych zawodów prawniczych, czego skutki obserwujemy m.in. w prowadzonych postępowaniach karnych, kończących się często ich umorzeniem lub uniewinnieniem oskarżonych ze względu na nieumiejętne gromadzenie dowodów. Posiadanie ugruntowanej wiedzy z dziedziny kryminalistyki będzie w najbliższym czasie jeszcze bardziej pożądaną i poszukiwaną wśród prawników. W obliczu zmian w procedurze karnej i skierowanie procesu ku pełnej kontrydycyjności wydaje się, iż wiedza w dziedzinie kryminalistyki i prawa dowodowego będzie wprost nieodzowna dla prawidłowego wykonywania przez prawników ich ról procesowych. Odnosząc stan obecnej wiedzy absolwentów studiów prawniczych do przedmiotowego zagadnienia, stwierdzić należy, iż jest ona często niewystarczająca.

Aktywne metody nauczania w edukacji osób dorosłych

Niewątpliwie wprowadzenie aktywnych metod nauczania przyczynia się do większego skupienia uwagi studentów podczas zajęć, a atrakcyjna forma przekazu angażująca wszystkich uczestników wpływa pozytywnie na proces zapamiętywania przekazywanych treści.

W związku ze wzrostem zainteresowania zajęciami z kryminalistyki warto rozważyć prowadzenie zajęć najbardziej efektywnych dla słuchaczy. Tradycyjne formy

¹ Dobrym tego przykładem jest fragment wstępu autorstwa prof. H. Kołeckiego w materiałach pokonferencyjnych: „W pełni podzielam opinię ekspertów Wydziału Badań Dokumentów i Technik Audiowizualnych Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego KGP – M. Borowskiego i H. Deptuły – mających wgląd w nasilenie i sposoby fałszerstw dokumentów w całym kraju, wyrażona w ostatnich akapitach ich opracowania rozpoczynającego niniejszy tomik: »Na poznańskich sympozjach wielokrotnie była mowa o konieczności podniesienia poziomu wiedzy i umiejętności urzędników (a szerzej społeczeństwa) w zakresie weryfikacji autentyczności dokumentów. Przykład dokumentów wytwarzanych w ujawnionym [w 2006 r. – red.] ośrodku fałszerskim wydaje się potwierdzać konieczność rozpoczęcia akcji mającej na celu nie tylko szkolenie w rozpoznawaniu autentyczności dokumentów, ale również podniesienie świadomości społecznej o konieczności kontrolowania autentyczności dokumentów. Z praktyki CLK wynika, że w społeczeństwie polskim wiedza na temat potrzeby zabezpieczania dokumentów przed fałszerstwami oraz wiedza o sposobach ich weryfikacji jest znikoma«” – H. Kołecki (red.), *Techniczno kryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych. Materiały 6. Konferencji*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2009, s. 11.

² Np.: J. Moszczyński, *Poziom wiedzy (niewiedzy) o technicznych zabezpieczeniach dokumentów*, [w:] H. Kołecki (red.), *Techniczno kryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych. Materiały 7. Konferencji*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011; L. Koźmiński, *Wiedza i świadomość urzędników oraz funkcjonariuszy Policji w obszarze znajomości zabezpieczeń i weryfikacji autentyczności dokumentów publicznych*, [w:] H. Kołecki (red.), *Techniczno kryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych. Materiały 8. Konferencji*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2012, s. 133–145.

przekazywania wiedzy³, opisane zarówno w literaturze pedagogicznej, jak i opracowaniach poświęconych zagadnieniom organizacji studiów wyższych, nie zawsze powinny być jedynymi formami pracy ze słuchaczami. Istotne jest bowiem ich dostosowanie zarówno do odbiorców zajęć, jak i do przekazywanych treści. Stwierdzić można, iż przedmiot, któremu – prócz wykładu oraz samodzielnej lektury zadanych materiałów – towarzyszyć będą zajęcia praktyczne, będzie dla studentów atrakcyjniejszy.

Aktywne metody nauczania⁴ – m.in. symulacje⁵, *brainstorming*, analiza SWOT⁶ – coraz częściej wykorzystywane są z powodzeniem w trakcie regularnych zajęć na wyższych uczelniach, szkoleniach, kursach oraz treningach. Ogromny nacisk na aktywne metody nauczania kładzie się zarówno w Polsce, jak i na świecie w uniwersyteckich poradniach prawnych (ang. *legal clinics*), w których studenci udzielają pomocy prawnej osobom niezamożnym oraz uzupełniają wiedzę z zakresu praktycznego zastosowania przepisów prawa.

W literaturze poświęconej edukacji klinicznej studentów wiele miejsca zajmuje metodologia prowadzenia zajęć w oparciu o aktywne metody, angażujące wszystkich uczestników zajęć⁷. Waler edukacyjny wspomnianych wyżej metod odgrywa istotną rolę w przekazywaniu treści wykładanych przedmiotów. Symulacje polegają na odwzorowaniu rzeczywistych działań podejmowanych podczas konkretnych sytuacji w oparciu o przygotowany przez prowadzącego materiał edukacyjny (np. stan faktyczny). *Brainstorming* to burza mózgów, w trakcie której uczestnicy zajęć w sposób twórczy podejść muszą do zaproponowanego przez prowadzącego zagadnienia – postawionego w formie problemu. Analiza SWOT przewiduje omówienie konkretnego zagadnienia poprzez wskazanie jego silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, jakie mu towarzyszą.

Opisane w literaturze przedmiotu metody wykorzystać można na potrzeby zajęć z kryminalistyki, np. podczas prowadzenia symulacji oględzin miejsc zdarzeń oraz ich rekonstrukcji, warsztatów z ujawniania i zabezpieczania śladów, podstaw różnego rodzaju identyfikacji, wykonywania portretu pamięciowego (przy wykorzystaniu odpowiednich programów komputerowych). *Brainstorming* może być wykorzystany przy omawianiu stanów faktycznych głośnych spraw historycznych, podczas rozważań nt. prawidłowości przeprowadzonych czynności przez ówczesnych funkcjonariuszy organów ścigania i podejmowania zagadnień związanych z takimi działaniami kryminalistyki, jak strategia kryminalistyczna oraz taktyka.

Nie można również zapominać o takich formach edukacyjnych, jak: dyskusja, analiza przypadków, debaty, praca z podziałem na grupy. Wszystkie one nie tylko

³ O tradycyjnych metodach nauczania i uczenia się zob. J. Starościak, *Problemy dydaktyczne studiów zaocznych (Na przykładzie wybranych kierunków nauczycielskich)*, PZWS, Warszawa 1963, s. 107 i n. Choć opracowanie i rozważania w nim zawarte mają obecnie głównie charakter historyczny, część spostrzeżeń poświęcona metodom pracowania z grupą pozostaje aktualna.

⁴ Na temat metod nauczania zob.: K. Kruszewski, *Metody nauczania*, [w:] idem (red.), *Sztuka nauczania*, t. I: *Czynności nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, wyd. 7, s. 186 i n.

czynią zajęcia bardziej atrakcyjnymi, ale przede wszystkim przekładają się na bardziej efektywny odbiór przez studentów, niejednokrotnie przyczyniając się do zwiększenia wydajności uczestników zajęć, jak również wzmocnienia rezultatu edukacyjnego.

Zajęcia z zakresu kryminalistycznych badań dokumentów

Program zajęć z zakresu badań dokumentów obejmować może rozpoznawanie technicznych zabezpieczeń wybranych dokumentów (banknoty, dowody osobiste, paszporty, legitymacje, prawa jazdy, dowody rejestracyjne i inne) oraz podstawy badania pisma ręcznego (cechy pisma ręcznego, podstawy identyfikacji, metody fałszowania podpisów i ich charakterystyka, zasady pobierania materiału porównawczego). Zajęcia powinny być prowadzone zarówno w formie wykładu, jak i ćwiczeń. Ważnym elementem jest wykorzystywanie specjalistycznego sprzętu do badań technicznych dokumentów (np. firm: Foster and Freeman, Projectina, Regula, TOP ARH), katalogów multimedialnych, materiałów poglądowych, w szczególności Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych.

Należy podkreślić, iż proponowane warsztaty ze względu na ramy czasowe (towarzyszące zwykle zajęciom uniwersyteckim) i tylko podstawowe instrumentarium nie pretendują w żadnym stopniu do miana szkoleń eksperckich (zdobycie uprawnień eksperta w zakresie badań dokumentów trwa kilka lat), a jedynie pozwalają ich uczestnikom na poznanie teoretycznych i praktycznych podstaw tego rodzaju badań. Zapewnienie choćby skromnego zaplecza technicznego jest niezbędne, by proponowane zajęcia odbyły się na odpowiednim poziomie i w jakości zadowalającej odbiorców oferty edukacyjnej.

Scenariusz zajęć z wykorzystaniem aktywnych metod pracy z grupą

Poniżej przedstawiamy scenariusz zajęć dwóch bloków tematycznych: „Badanie pisma ręcznego” oraz „Badanie zabezpieczeń dokumentów”. W obu blokach

⁵ Na temat metodologii prowadzenia symulacji (w danym przypadku symulacji postępowań sądowych) zob. Ł. Bojarski, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Symulacja rozpraw sądowych jako metoda edukacyjna. Materiały do przygotowania i przeprowadzenia symulacji*, FUPP, Warszawa 2008, s. 28 i n., [online] <www.fupp.org.pl/down/symulacja.pdf>.

⁶ Pełne omówienie aktywnych metod nauczania zob. [online] <www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/przegląd_aktywnych_metod_nauczania.pdf>. Autorzy poradnika adresują go do prowadzących zajęcia w szkołach podstawowych, jego treści są jednak uniwersalne dla wszystkich osób przekazujących wiedzę i pracujących z grupami odbiorców.

⁷ M. Klauze, *Aktywne metody nauczania w klinikach prawa*, „Edukacja Prawnicza” październik 2011, nr 7(127), a także eadem, *Active methods of teaching legal ethics*, [w:] M. Król (red.), *Professional legal ethics – in theory and case studies*, C.H. Beck, Warszawa 2013.

zajęcia wymagające aktywnego udziału uczestników poprzedzone są wprowadzeniem teoretycznym, którego zakres również przybliżamy.

I. Badania pisma ręcznego

1. Zajęcia teoretyczne

Wykład obejmuje następujące tematy:

- Pojęcie dokumentu i rodzaje dokumentów⁸.
- Fałszerstwa dokumentów a prawo⁹.
- Cechy identyfikacyjne pisma ręcznego (syntetyczne, topograficzne, konstrukcyjne, mierzalne, motoryczne)¹⁰.
- Badania identyfikacyjne pisma ręcznego¹¹.
- Metody fałszerstw podpisów¹²:
 - naśladownictwo (wzrokowe, z pamięci, wyuczone),
 - podpisy kreowane,
 - autofałszerstwo,
 - odwzorowanie (podświetlona szyba, kalka, suchy relief),
 - kopiowanie (kserokopiarki, skanery).
- Materiał porównawczy do badań pismoznawczych¹³:
 - rodzaje materiału porównawczego,
 - zasady pobierania materiału porównawczego.

⁸ M. Goc, *Badania dokumentów*, [w:] E. Gruza., M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Łośgraf, Warszawa 2011, s. 360–410.

⁹ J. W. Wójcik, *Fałszerstwa dokumentów publicznych. Poradnik praktyczny*, TWIGGER, Warszawa 2005; A. Nowak, T. Malczyk, R. Nestorowicz, *Zwalczanie fałszerstw pieniędzy*, Wyd. WSPol., Szczytno 2010; D. Jagiełło, *Przestępstwa przeciwko dokumentom w polskim prawie karnym*, ElSet, Olsztyn 2013.

¹⁰ A. Koziczak *Metody pomiarowe w badaniach pismoznawczych*, Instytut Ekspertyz Sądowych, Kraków 1997, s. 37–48.

¹¹ Z. Czeczot, *Badania identyfikacyjne pisma ręcznego*, Zakład Kryminalistyki KG MO, Warszawa 1971; T. Widła, *Ekspertyza pismoznawcza jako dowód naukowy*, [w:] J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz (red.), *Nauka wobec przestępczości*, Instytut Ekspertyz Sądowych, Kraków 2001, s. 99–105; M. Leśniak, *Wartość dowodowa opinii pismoznawczej*, B.S. „TRAINING”, Pińczów 2012; T. Tomaszewski, *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Instytut Ekspertyz Sądowych, Kraków 2000.

¹² M. Goc, *Badania podpisów w kryminalistycznej ekspertyzie pismoznawczej – wybrane zagadnienia metodyczne*, „Problemy Kryminalistyki” 2009, nr 263, s. 19–27; J. Moszczyński, M. Goc, *Podpisy podrobione metodą odwzorowania*, „Problemy Kryminalistyki” 2010, nr 270, s. 49–57; C. Mikołajczuk, *Naśladownictwo podpisów w kryminalistycznych badaniach dokumentów*, „Zeszyty Metodyczne” 1996, nr 12, s. 53–92.

¹³ A. Łuszczuk, *Pobieranie materiału porównawczego do badań pisma ręcznego – uwarunkowania teoretyczne, propozycja nowych testów*, „Problemy Kryminalistyki” 2004, nr 245, s. 70–75.

2. Zajęcia praktyczne

Ćwiczenie nr 1

Ćwiczenie przybliży studentom cechy topograficzne pisma oraz wykazuje, że są one cechami nawykowymi. Do jego przeprowadzenia potrzebujemy nieliniowanych kartek papieru formatu A4 oraz fikcyjnego pisma urzędowego zawierającego takie elementy, jak: określenie miejscowości, daty, osoby nadawcy, osoby adresata, tytuł, treść na 5–10 wierszy oraz podpis.

Prowadzący zajęcia dyktuje studentom krótkie pismo urzędowe. Następnie zbiera zapisane przez uczestników kartki i przechowuje je do następnych zajęć. Po upływie np. tygodnia ponownie dyktuje treść tego samego pisma, po czym następuje rozdanie kartek z poprzednich zajęć.

Zadaniem studentów jest porównanie cech topograficznych na obydwu napisanych przez nich pismach (rozmszczenie poszczególnych bloków pisma względem brzegów kartki papieru i względem siebie, marginesy, kształt wierszy, odstępy między wierszami, wcięcia akapitowe, odstępy między wyrazami).

Ćwiczenie kończy omówienie uzyskanych wyników. Niemal zawsze pisma narysowane przez te same osoby, w nawet długich odstępach czasowych, charakteryzują się wysoką zbieżnością cech topograficznych i wyglądają jak kopie, natomiast cechy topograficzne pism różnych osób zazwyczaj znacznie się różnią. Prawidłowość tą zaobserwować można, jeśli podyktowane pisma zostaną ułożone obok siebie na blatach ławek lub na podłodze – obydwie pisma jednej osoby obok siebie i dalej pisma innych osób.

Ćwiczenie nr 2

Ćwiczenie ma za zadanie zwrócić uwagę studentów na cechy konstrukcyjne pisma, a w szczególności na odmiany znaków graficznych (liter i cyfr).

Prowadzący dyktuje dowolną treść (ok. 10 wierszy), którą uczestnicy zajęć zapisują na nieliniowanych kartkach formatu A4.

Zadaniem studentów jest uważna analiza budowy poszczególnych znaków graficznych swojego pisma (ze względów praktycznych liczbę analizowanych znaków najlepiej ograniczyć je do kilkunastu) i znalezienie odmian wybranych znaków jednobrzmiących (różne konstrukcje tych samych liter i cyfr), które powinni nakreślić w powiększeniu na dodatkowej kartce. Po wykonaniu tego zadania studenci przepisuja na tablicy wybrane konstrukcje odmian swoich liter – w jednym wierszu odmiany tej samej litery, np. litery „a”, „b”, „g” itd.

Ćwiczenie zakończone jest omówieniem uzyskanych wyników. Studenci zazwyczaj po raz pierwszy zauważają, że używają odmian znaków graficznych i mają okazję do przyjrzenia się konstrukcjom liter własnego pisma – często znacznie odbiegają one od konstrukcji wzorcowych. Pisząc nie zastanawiamy się nad kształtem poszczególnych liter własnego pisma i zazwyczaj nie pamiętamy ich konstrukcji, ponieważ warstwa graficzna pisma zawiera nawykowo ukształtowane formy.

Ćwiczenie nr 3

Celem ćwiczenia jest wykonanie prostej identyfikacji pisma ręcznego.

Studenci zostają podzieleni na grupy czteroosobowe (liczba osób w grupach może być nieco inna – istotne jest, aby ilość grup była parzysta) i następnie ustala się pary grup. Każda grupa ma do dyspozycji nieliniowaną kartkę formatu A4 i jeden długopis.

Poszczególni studenci z danej grupy kreślą pięciokrotnie w dowolnych miejscach kartki dość długi wyraz, np. „kryminalistyka”, starając się za każdym razem zmienić obraz swojego naturalnego pisma. Po wykonaniu tego zadania pary grup wymieniają się kartkami. Na każdej z nich znajduje się 20 zapisów wyrazu „kryminalistyka”. Należy je kolejno ponumerować od 1 do 20, a następnie spróbować ustalić, które wyrazy zostały nakreślone przez tę samą osobę i rezultat badań identyfikacyjnych przedstawić w postaci czterech pięcioelementowych zbiorów, zapisując np. (1,4,8,12,14); (2,3,15,16,20), itp. Grupy studentów ponownie wymieniają się kartkami i weryfikują poprawność powiązania własnych zapisów (identyfikacji) przez sąsiednią grupę, wskazując na poprawne i błędne ustalenia.

Prowadzący prosi przedstawicieli poszczególnych grup o wskazanie cech analizowanych zapisów, na których oparli identyfikację (łączenie wyrazów w zbiory). Z praktyki wynika, że w dużej mierze ustalenia studentów są poprawne. Ponadto studenci przekonują się, że mimo starań, nie jest łatwo zmienić cechy swojego pisma. Jednocześnie zauważają, iż identyfikacja wykonawcy zapisu nie zawsze jest możliwa.

Ćwiczenie nr 4

Celem ćwiczenia jest wykazanie, jak trudno zmienić własne nawyki pisarskie.

Każdy student dysponuje nieliniowaną kartką formatu A4, którą rozcina na pół. Na jednej połowie kreśli kilkakrotnie swój nieczytelny podpis/ parafę. Następnie odwraca tę kartkę tak, aby nie patrzeć na swoje autografy, i ma za zadanie wymyślić i nakreślić kilka dowolnych podpisów nieczytelnych, które kreśli na drugiej połowie kartki.

Dalej porównywane są podpisy autentyczne danej osoby z podpisami przez nią wymyślonymi. W większości przypadków wymyślone podpisy zawierają wiele cech podpisów autentycznych – są do nich podobne.

Ćwiczenie nr 5

Celem ćwiczenia jest zwrócenie uwagi studentów na cechy podpisów podrabianych metodą naśladownictwa wzrokowego oraz naśladownictwa z pamięci, a także na wartość identyfikacyjną prostych paraf oraz konstrukcyjnie złożonych podpisów. Przed przeprowadzeniem zajęć należy w górnej części nieliniowanej kartki formatu A4 złożyć dwa podpisy – prostą parafę i bardziej złożony konstrukcyjnie podpis nieczytelny. Następnie wykonać kopie kartki z podpisami.

Prowadzący zajęcia rozdaje studentom kartki ze skserowanymi podpisami. Ich zadaniem jest kilkakrotne nakreślenie na otrzymanej kartce obydwu podpisów

w sposób maksymalnie zbliżony do kopii. Później studenci odwracają kartki i po przerwie mają za zadanie nakreślenie obydwu podpisów z pamięci.

Prowadzący podsumowuje ćwiczenie, komentując cechy podpisów podrabianych metodą naśladownictwa wzrokowego (wolne tempo kreślenia, zatrzymania środka pisarskiego, nieuzasadnione przerwy biegu linii graficznej, brak cieniowania, duża zgodność konstrukcyjna) oraz naśladownictwa z pamięci (większe tempo kreślenia, bardziej naturalny bieg linii graficznej, mniejsza zgodność konstrukcyjna). Ćwiczenie uczy też, że znacznie łatwiej jest podrobić prostą parafę niż złożony podpis, z czego płyną wnioski praktyczne.

II. Badania zabezpieczeń dokumentów

1. Zajęcia teoretyczne

Wykład obejmuje następujące tematy:

- Rodzaje zabezpieczeń dokumentów (specjalne podłoża, zabezpieczenia w podłożach, techniki druku, farby specjalne, zabezpieczenia w druku, foliogramy, hologramy, zdjęcia, wpisy, podpisy, zabezpieczenia biometryczne i inne)¹⁴.
- Zabezpieczenia wybranych dokumentów (banknoty, dowody osobiste, paszporty, dokumenty samochodowe i inne).
- Budowa i wykorzystanie specjalistycznego urządzenia TOPSCAN MFX¹⁵.

Podczas wykładu wykorzystywane są katalogi multimedialne firmy TOP ARH: *Dokumenty potwierdzające tożsamość. RP oraz Autentyczne i fałszywe znaki pieniężne. Świat*.

2. Zajęcia praktyczne

- Rozpoznawanie zabezpieczeń banknotów metodami organoleptycznymi (np. specjalny papier, znak wodny, nitka zabezpieczająca, retrowers, efekt kątowy, farba zmienna optycznie, druk stalorytniczny, hologram).
- Rozpoznawanie zabezpieczeń banknotów przy użyciu specjalistycznych urządzeń TOPSCAN MFX (np. przewodnictwo elektryczne nitki zabezpieczającej, zabezpieczenie w podczerwieni, mikrodruki, gilosz, farby luminescencyjne).
- Rozpoznawanie zabezpieczeń dowodów osobistych i innych dokumentów metodami organoleptycznymi oraz przy użyciu specjalistycznych urządzeń TOPSCAN MFX (np. specjalne podłoża, nadruki tła, mikrodruki, farby luminescencyjne, grawerowanie laserowe, zdjęcia, podpisy, hologramy, efekt OVI, efekt kineprint).

Do prowadzenia ćwiczeń potrzebne są banknoty, dowody osobiste, paszporty, dokumenty samochodowe i inne oraz specjalistyczne urządzenia do badań zabezpieczeń dokumentów (np. TPOSCAN MFX).

Prowadzący zajęcia demonstruje kolejno sposoby weryfikacji poszczególnych zabezpieczeń, a następnie studenci powtarzają te czynności. Prowadzący sprawdza

¹⁴ H. Kołecki, *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2002.

¹⁵ Zob. [online] <www.toparh.com.pl/>.

poprawność ćwiczeń wykonywanych przez studentów. Z praktyki wynika, że opanowanie podstawowych metod badania autentyczności dokumentów nie jest trudne, ale wymaga kilkukrotnego powtórzenia zajęć praktycznych.

W roku akademickim 2012/2013 wśród 70 studentów kończących zajęcia z przedmiotu *kryminalistyczne badania dokumentów* na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim przeprowadzona została anonimowa ankieta. Poniżej znajduje się krótka analiza odpowiedzi na wybrane pytania/ polecenia, które mają istotne znaczenie dla rozważań.

1. Proszę ocenić łatwość sprawdzenia poszczególnych zabezpieczeń banknotów metodami organoleptycznymi.

Studenci mieli dokonać oceny poziomu łatwości/ trudności weryfikacji następujących rodzajów zabezpieczeń: specjalny papier, znak wodny, nitka zabezpieczająca, druk stalorytniczny, retrowers, farba zmienna optycznie i efekt kątowy w skali: bardzo łatwe, łatwe, średnie, trudne, bardzo trudne. Wyniki oceny studentów przedstawione są na rysunku 1. Najogólniej można stwierdzić, iż weryfikacja tych zabezpieczeń nie sprawiała studentom większych problemów. Jako najtrudniejsze wskazano zabezpieczenie w postaci efektu kątowego.

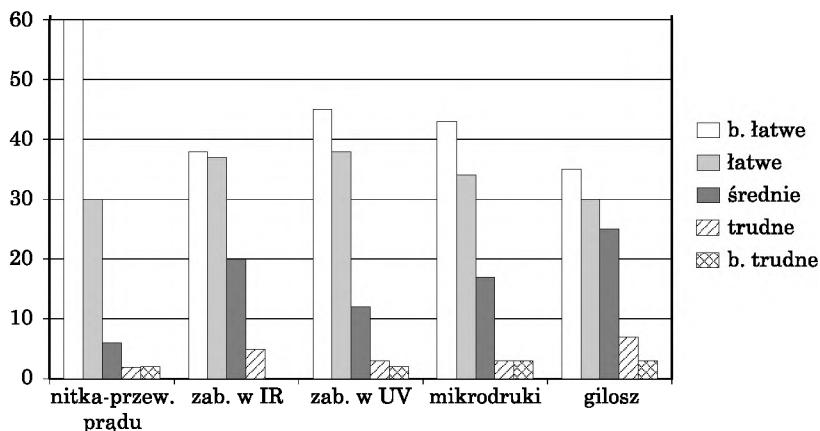

Rys. 1. Ocena łatwości sprawdzania zabezpieczeń banknotów metodami organoleptycznymi

2. Proszę ocenić łatwość sprawdzenia poszczególnych zabezpieczeń banknotów za pomocą urządzenia TOPSCAN MFX.

W przypadku tego polecenia chodziło o ocenę łatwości/ trudności sprawdzenia takich zabezpieczeń, jak: przewodnictwo prądu przez nitkę zabezpieczającą, zabezpieczenie w podczerwieni (IR), zabezpieczenia w ultrafiolecie (UV), mikrodruki i gilosz (skala ocen jak w pierwszym punkcie). Rezultaty oceny prezentuje rysunek 2.

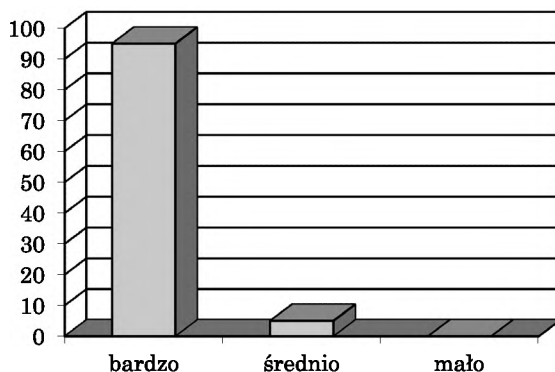
Także weryfikowanie zabezpieczeń za pomocą urządzeń TOPSCAN MFX nie sprawiło studentom trudności. Nasuwa się tutaj jedynie obserwacja dotycząca sprawdzania przewodzenia prądu przez nitkę zabezpieczającą. Choć znakomita większość studentów uznała tę czynność za bardzo łatwą bądź łatwą, to w praktyce mieli dość często problemy z właściwym ustawieniem elektrod urządzenia w stosunku do nitki.

Rys. 2. Ocena łatwości sprawdzania zabezpieczeń banknotów za pomocą urządzenia TOPSCAN

3. Czy zdobytą podczas tych zajęć wiedzę uważa Pani/Pan za przydatną w życiu codziennym?

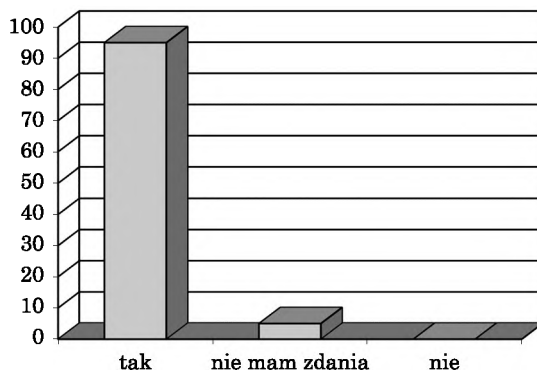
Niemal wszyscy studenci (95%) bardzo wysoko ocenili przydatność wiedzy zdobytej podczas omawianych zajęć (rys. 3).

Rys. 3. Ocena przydatności zajęć w życiu codziennym

4. Czy widzi Pani/Pan potrzebę poszerzenia wiedzy społeczeństwa o zabezpieczeniach dokumentów publicznych?

W tym przypadku także niemal wszyscy ankietowani (95%) widzieli potrzebę upowszechniania wiedzy o zabezpieczeniach dokumentów publicznych (rys. 4).

Rys. 4. Ocena potrzeby poszerzenia wiedzy społeczeństwa o zabezpieczeniach dokumentów publicznych

Należy stwierdzić, że zajęcia z zakresu badań dokumentów są wysoko oceniane przez studentów i cieszą się ich dużym zainteresowaniem. Choć nie pretendują do szkoleń eksperckich i pozwalają jedynie na poznanie podstaw analizy pisma i podpisów oraz weryfikacji autentyczności dokumentów, mają walor praktycznej przydatności zarówno w życiu prywatnym, jak i w przyszłej pracy zawodowej studentów.

Z pewnością można zarekomendować prowadzenie podobnych zajęć w ramach kursów na studiach pierwszego i drugiego stopnia, jak też podyplomowych, szkoleniach i kursach.

Efekty wprowadzenia do zajęć z kryminalistyki aktywnych form nauczania – wnioski

Analizując zaprezentowane powyżej wyniki badań ankietowych, stwierdzić należy, iż istnieje duże zapotrzebowanie na szkolenia z zakresu weryfikacji autentyczności dokumentów. Nabyta podczas zajęć wiedza o dokumentach i umiejętności weryfikacji ich autentyczności wydaje się być przydatna nie tylko w trakcie wykonywania niektórych zawodów, ale także w życiu prywatnym. W związku z tym powinno się znacznie szerzej prowadzić zajęcia z kryminalistyki (zwłaszcza z zakresu badań dokumentów) na wydziałach prawa i administracji, w szkołach policyjnych oraz w ramach różnego rodzaju kursów przygotowujących do pracy w organach ścigania, sądownictwie, administracji, bankach itp.

Wprowadzenie do tych zajęć oraz szkoleń aktywnych metod nauczania pozwoli na szybkie opanowanie praktycznych umiejętności oceny autentyczności dokumentów (dokonanie analizy cech pisma ręcznego i podpisów, sprawdzanie zabezpieczeń), a tym samym przyczynić się może do bardziej wymiernego efektu edukacyjnego, który doceniony będzie przez studentów czy uczestników kursów oraz szkoleń.

Summary

Active teaching methods in forensic science classes – workshops devoted to examination of documents. Selected issues

Key words: documents, handwriting, document security, active teaching methods.

The article presents selected active teaching methods that can be used for the purposes of forensic science classes, devoted to the examination of documents. In addition to the narrower considerations of the issues, the authors concluded in the article also comments of a general nature relating to methods of teaching forensic science. Active methods of conducting classes ensure rapid learning of practical skills enabling to assess the authenticity of documents (analysis of the characteristics of handwriting and signatures, security checks).